

A Magyar Kisebbség történetéhez

A repertórium elé a *Magyar Kisebbségről* laptörténeti bevezetést írni nem állt szándékunkban. A repertórium nyomdai munkálatai közben azonban olyan adatok jutottak tudomásunkra Bárdi Nándor szívessége folytán, amelyek a folyóirat története szempontjából igen fontosak, ám az anyagba már be nem építhetők voltak. Ismertetésüket azért is láttuk szükségesnek, mert olyan forrásokból származnak, amelyek, egyelőre, nehezen hozzáférhetők. Ennek kapcsán megemlítenk néhány, a felsorolt adatokat kiegészítő, illetve, pontosító művet is. Hangsúlyozzuk, hogy e bevezető csak vázlat a lap történetéhez, néhány fontosabb adat, adalék kiemelésével.

A *Magyar Kisebbségről* bővebbet az alábbi műből lehet megtudni: Balázs Sándor: *Lugosi üzenet. A Magyar Kisebbség című folyóirat monográfiája*. Kézirat, 282 p. Ez az írás a Teleki László Alapítvány Könyvtár és Dokumentációs Szolgálatnál hozzáférhető.

A folyóirat keletkezésének körülményeiről Sulyok István és Jakabffy Elemér ez időből származó levelezése is szolgáltat adatokat. Ez kéziratban a család tulajdonában található.

Jakabffy Elemér Zaguzsenből (Zägujeni) származott, 1949. évi kitelepítésekor egész könyvtára ottmaradt és elpusztult. Csak terjedelmes emlékiratait vitte magával. Ennek bibliográfiai adatai a következők: Jakabffy Elemér: *Lugostól Hátszegig. Emlékirat*. Kézirat, 331 p. A család tulajdonában. (Az emlékiratról, illetve, ennek alapján Jakabffy Elemér életéről ismertetést ad: Szekernyés János: *Egy visszaemlékezés olvasása közben*. — *Művelődés*, 1981. 6. sz. 45—46. p. Jakabffyról és lapjáról lásd még Mikó Imre részletes tanulmányát: *Jakabffy Elemér és a Magyar Kisebbség*. — *Korunk*, 1973. 8. sz. 1198—1209. p.)

Az emlékiratból néhány, a *Magyar Kisebbségre* vonatkozó adalék is megtudható. Így például, hogy 1937. márc. 5-én betiltják a lapot; Willer József eszközli ki Tătărescunál a rendelet visszavonását. (233. p.) A *Magyar Kisebbség* cenzúrája 1937-től nehezedik meg (138. p.). 1942-től a cenzúrára kinyomtatott íveket Bukarestbe kellett küldeni, ahonnan csak hetek múlva, megcsonkítva kerültek vissza. (139. p.)

A *Magyar Kisebbségnek* egy háromnyelvű melléklapja is volt. A román nyelvű részt, a *Glasul Minoritatilor* (Kisebbségek Hangja) a kormány és a közvélemény tájékoztatására szánták. A német nyelvű változat, a *Die Stimme der Minderheiten* a szakirodalom gyarapítását és a panaszok szélesebb körben való ismertetését szolgálta. A francia nyelvű részbe a *La Voix des Minorités*be a Népszövetségnek szánt írások kerültek. (139. p.) Mindhárom lap a *Magyar Kisebbség* anyagából való, a fenti szempontok szerinti tematikus válogatás. (Erről részletesebben, az emlékiraton kívül, lásd még a *Magyar Kisebbség* 1923., 1924., 1926. évi számait.)

A folyóirat 19. évf. 2. számát (1940. jan. 16.) egy héten belül kétszer nyomták. Az első változat Jakabffy alábbi művét foglalja magába: *Tervezet a „kisebbségi törvény” javaslatához* (29—67. p.). Jakabffy Elemér családjától úgy tudjuk, hogy ez a tervezet már 1930-ban elkészült. Az 1940. évi megjelentetését azonban Budapesten kormánykörökben nem tartották aktuálisnak, s lebeszélétk Jakabffyt a tervezet kiadásáról. Így

egy másik 2. számot nyomtak, melyet a könyvtárak *Magyar Kisebbség* sorozataiból ismerhetünk. Ez utóbbit dolgozza fel részletesen a repertórium is. Az elsőként nyomtatott szám egy példánya Paál Árpád hagyatékából került elő. Hozzá véleményezésre jutott az anyag.

1942. júl. 27-én a temesvári városházán von Hencke német és gr. Roggeri olasz miniszterek panasznapot tartottak. A magyar panaszok felvetéseit Jakabffy Elemér szervezte. Véleménye szerint a lapot az itt történtek miatt tiltották be. (273—274. p.) A *Magyar Kisebbség* utolsó száma 1942. aug. 16-án jelent meg. 1942. szept. 24-én közlik Jakabffyval, hogy a *Magyar Kisebbséget* nem cenzúrázzák a továbbiakban. (275. p.)

Az emlékiratból derül ki az is, hogy a Cseresnyés Iván néven publikáló szerző Jakabffy Elemérrel azonos.

A *Magyar Kisebbség* szociográfiai munkásságával foglalkozik Balázs Sándor tanulmánya. Ennek adatai: Balázs Sándor: *Szociográfia a Magyar Kisebbségben*. — *Korunk*, 1981. 5. sz. 358—362. p. Balázs Sándor azt is felveti, hogy a Kardhordó Károly álnév is valószínűleg Jakabffy Elemért rejti.

Technikai bevezető

Törzsanyag

Az anyag az ún. „tükör-repertórium” szabályai szerint készült, a bibliográfiai leírások a megjelenés időrendjében követik egymást. A bibliográfiai leírást (szerző, cím, oldalszám) megelőzi a tételeszám, s követi az annotáció.

Például 448. SZELENCSEY József: Radics István londoni misszója és működése saját levelei alapján. (VII. közlemény.) 473-476. p.

A horvát politikus emigrációs tevékenységéről. L. még a 388., 400., 417., 440., 456. tételt.

A folyóirat egyes számait a megjelenésükre vonatkozó adatok különítik el:

például 1. évfolyam 1. szám

1922. szeptember 1.

A rovatok címeit — hogy jobban kitűnjenek — nagybetűkkel írtuk.

Például ROMÁN SZEMLÉK SZEMLÉJE

A lapcímek kurzívak.

A címleírásban a [] az általunk adott kiegészítést foglalja magába.

Például 1110. A szatmárvidéki asszimilációhoz. [13. közl.] 893. p.

1101. [WILLER József] W. J.: Az Averscu kormány és a kisebbségek. 863-864. p.

A címleírásban a () magában a cikk címében meglévő zárójelet jelzi.

Gyakori rövidítések:

p.	=	pagina (lapszám)
közl.	=	közlemény
sz.	=	század
sz.	=	szám
(c. s.)	=	cikksorozat
é. n.	=	év nélkül
r. k.	=	római katolikus
kat.	=	katolikus

Mutató

I. Tartalmi kérdések

A mutató alapvetően két részből áll: analitikus személy- és helységnévmutató, és tárgymutató, amelybe besoroltuk a többi, tárgyi jellegű mutatót is (rovat, lapszemle, cikksorozatok, hivatkozott művek).

Földrajzi mutató

Tartalmazza az ország-, város-, település-, folyó-, hegységneveket, közigazgatási területek (tartományok, vármegyék stb.) neveit, nagy területi egységeket (Erdély, Bánság, Vajdaság, Felvidék).

Az egyes város- és településnevek megtalálhatók a nevük szerinti címszónál, illetve annak a nagyobb földrajzi területnek a címszavánál, amelyhez tartoznak.

Például	Párizs	Franciaország — Párizs
	Temesvár	Bánság — Temesvár
	Arad	kapcsolt részek (Románia) — Arad
	Kolozsvár	Erdély — Kolozsvár

A megyék címszavánál csak akkor található meg, ha magában a tétel címléírásában, illetve az annotációban erre utalás történik. Kivételt tettünk Romániával. A *Románia* címszó alatt csak azok a településnevek szerepelnek, amelyek sem a *Bánság*, sem az *Erdély*, illetve *kapcsolt részek* címszó alatt nincsenek. Fontosabbnak véltük a *Bánság*, *Erdély*, *kapcsolt részek* alá tartozó anyag teljesebbé tételét, mint az amúgy is terjedelmes *Románia* címszó, akár utalókkal történő, földuzzasztását. Hasonlóképpen jártunk el a román megyék címszavainál is. Ezek megtalálhatók a saját nevük alatt, illetve a fentebbi három nagy területi egység címszavánál. Ám ez esetben, mivel ezeknek kisebb a számuk, a *Románia* címszónál utaló van róluk.

A mutatóban a *magyar elnevezéseket* használtuk. Maga a *Magyar Kisebbség* következtelenül használja a román, magyar, illetve egyszerre mindkét elnevezését, ezért a román nevekről utaló készült. Nem láttuk értelmét, hogy a csak román néven (illetve román néven is) szereplő településekről adjunk utalót, hanem az összes román településnévről, ahol ezek kideríthetők voltak, készült utaló.

A település címszavánál zárójelben szerepel a román név, illetve az országnév is. A többi ország településneveinél a magyar elnevezést használtuk, mivel túlnyomórészt a lapban is így szerepelnek. Mellettük állnak az idegen elnevezések zárójelben, ha ezek fellelhetők voltak, de ez utóbbiakról nem készült utaló.

Munkánk 1983–87. években készült. Azóta változtak a határok. Meg kellett azonban tartanunk a Szovjetunió, Jugoszlávia elnevezést, mert a lap megjelenésekor is voltak. A mai névalak mellett feltüntettük a mai földrajzi hovatartozást is.

Személynevek mutatója

Csak a repertórium törzsanyagában (címléírás, annotáció) szereplő neveket tartalmazza. Sajnos, a folyóirat teljes névanyagát földolgozni nem állt módunkban. Maga a *Magyar Kisebbség* az első néhány évben félévenként ad egy-egy névmutatót a hivatkozott személyekről. (Ebben a folyóiratba író szerzők nem szerepelnek.) Ha egy tételen belül szerzőként is, hivatkozottként is szerepel egy név, csak egyszer, szerzőként adjuk.

Személynevek

A folyóirat következtelenül használja a magyar, illetve román (vagy egyéb idegen) névváltozatot. A mutató ezt egységesíti: vagy az egyik, vagy a másik névforma alatt található meg a tételszámok, s utaló készült a másik névformáról, illetve az egyéb névvariánsokról.

A nevek feloldása

Igen gyakran találkoztunk hiányos névalakkal (vezetéknév egyedül, illetve vezetéknév és keresztnév kezdőbetűje). Ezeket, sajnos, nem sikerült mindig teljessé tenni. Az idegen neveknél a vezetéknév utáni vessző és [] jelzi a hiányos voltot.

Például DAVILLA, []

Ugyancsak [] áll. a keresztnév kezdőbetűi után is.

Például DAVIDESCU, N. C. []

Gyakran találunk a mutatóban fel nem oldott álneveket és szignókat, ezek után is [] áll. A feloldott álnevekről utaló irányít a valódi névhez. A hiányos típusú neveknél, ha lehetőség nyílt rá, szerepeltettük a foglalkozást is.

Például DAVILA, [] (ezredes)

Tárgymutató

Az egyes tételek nemcsak egy vagy két helyen találhatók meg, igyekeztünk minél több címszó alatt fellelhetővé tenni őket. Azt a gyakorlatot követtük, hogy a sok utaló helyett inkább *sok címszó alatt* adtuk meg ugyanazt az anyagot, mivel, úgy véljük, ez könnyíti meg inkább a mutató használatát. Például a felekezeti iskolákról szóló anyag megtalálható az *oktatásügy*nél, a *vallásügy*nél, s ha *statisztikai adatokat* is tartalmaz, ez utóbbi alá is bekerült.

Hasznosnak véltük, hogy bizonyos „nagy területek” minél teljesebbé váljanak, például az oktatásügy, vallásügy, igazságügy, törvényhozás, választások, közigazgatás, statisztika stb. Úgy éreztük, ezáltal csökken annak az esélye, hogy egyik-másik tétel eltűnjék a nagy anyagban, s ne váljon hozzáférhetővé.

Rovat-mutató

A különböző rovatokhoz tartozó tételeket nemcsak ezeknél, hanem a tárgyaknak megfelelő címszavaknál is szerepeltettük. Ha a rovatcím külön címszóként is megvan (például Nemzetek Szövetsége) mindkettő alatt helyet kapott a tétel.

Mivel a rovatok címei is beolvadtak az anyagba, a könnyebb használhatóság érdekében hasznosnak véltük egy külön címlistát készíteni róluk.

Lapszemle

A *lapszemle* címszó nem a Folyóiratok szemléje, Román szemlék szemléje stb. rovatok megkettőzése. A címszó alá bekerültek a nem szemle jellegű rovatokban szereplő kritikák, ismertetések tételszámai is, mik különben — ilyen szempontból — e nélkül „elvesztek” volna.

A szemlézett lapok nem szerepelnek a mutató egyéb részeiben. Az egységes betűrendben megtalálható lapcímek (hírlap, folyóirat stb.) jelzik, hogy egyéb vonatkozásai miatt került ide a lappal foglalkozó tételszám. Ezeknél külön a *lapszemle* címszóra nem utalunk, mivel ez nagy mennyiségű utalót jelentett volna. A betűrendben meglévő lapcímek megtalálhatók a *sajtó* címszó alatt is, összegyűjtve a rájuk vonatkozó anyagot.

Cikksorozatok

A folyóiratban többször szerepelnek terjedelmes cikksorozatok. Közülük a két legnagyobb az *Események* és az *Ítéletek*, száz körüli folytatással. A törzsanyag felduzzasztásának elkerülése végett az egyes tételszámoknál nem soroltuk fel az összes rész tételszámát, hanem csak a mutatóban gyűjtöttük össze ezeket az *Ítéletek*, illetve *Események* címszó alatt.

Címszóként akkor vettük fel a cikksorozatokat a címük alatt, ha legalább háromrészes sorozatról van szó.

A szenátusi és képviselőházi beszédek datálása

Első számú forrásunk maga a közlemény volt, azaz elfogadtuk az általa adott dátumokat. Ha ez a közleményből nem derült ki, akkor az 1936. évi kötetben található, az 1922–1935 közti időtartamra összeállított mutatót használtuk fel. (Kiss Árpád: A magyar törvényhozók működése a román parlamentben, 342–356, 375–392. p.) Ez az összeállítás, sajnos nem teljes. Például a Dokumentumok c. rovatban találtunk olyan beszédeket, amelyek innen hiányoznak, s a dátumok sem mindig egyeznek meg a cikkben, illetve a mutatóban. Mivel nem állt módunkban ellenőrizni ezeket az adatokat, csupán a figyelmet szeretnénk felhívni a lap ilyen jellegű tévedéseire.

Hivatkozott művek jegyzéke

Sajnos, nem terjed, nem terjedhet ki a folyóirat teljes anyagára, csak a címléírásokban és annotációkban szereplő hivatkozott írásokat tünteti fel.

Helyesírás

A címléírásokban általában megőriztük a *Magyar Kisebbség* helyesírását, csak az esetben javítottuk, ha az átvett forma értelemzavaró lenne. A román neveknél (személy-, földrajzi-, intézménynév stb.) igyekeztünk követni a román helyesírást.

II. Formai kérdések

Formai tagolás

A bal lapszéltől a jobboldali felé haladva szűkülnek a címszavak, s válnak egyre részletesebbé. Minden új alcímszót hosszú kötőjel (—) vezet be.

Például Csehszlovákia

— sérelem

— magyar kisebbségé

— nyelvhasználati jog 457

— német kisebbségé 1342

— sovinizmus 260

A címszót, ha az alcímszóban előfordul, gondolatjel (—) helyettesíti. Kivételt teszünk, ha ez a megoldás nehézkes, értelemzavaró lenne. Hasonlóképpen el-eltérünk a címszó—alcímszó megszokott tagolási rendjétől, ha az nehezen áttekinthetővé válna a sok kötőjeltől.

Formai megoldások

A különböző típusú mutatókat (név-, tárgy-, földrajzi nevek mutatója, rovatok, illetve hivatkozott művek mutatója) egybeolvasztottuk egy egységes betűrendbe. Hogy mégis könnyebben elkülöníthetők legyenek ezek a használó számára, az alábbi megoldásokat alkalmaztuk:

1. Kurzivál

a) hivatkozott műveket például *Demokratikus hadsereg és belpolitika* 2488

A könyvek után zárójelben a megjelenés helyét és idejét is igyekeztünk feltüntetni, hogy ezek elváljanak az idézett cikkektől, tanulmányoktól.

Például *Das Banat* (Berlin, 1941) 4075

b) a *Magyar Kisebbségben* szereplő cikksorozatokat. Ezeknél zárójelben a szerző neve szerepel, illetve ennek hiányában a (c. s.) azaz cikksorozat rövidítés.

Például *Egy aldunai székely község szociográfiája* (Thomka Viktor) 3571, 3589, 3610, 3617, 3656

Mandátumok igazolásához (c. s.) 1313, 1324, 1331

c) a lapok, folyóiratok címei

Például *Sarló*

— programja 2240

2. Nagybetűk

a) a szerzők vezetékeve Például FRITZ László

vagy álneve Például SYNDICUS

A szerzők neve alatt álló tételszámok közül kurzívák a róluk szóló közlemények tételszámai, míg az általuk írtaké kurzíválás nélküliek.

Például DICKINSON, Willoughby 1674, 2195

b) rovatok címei Például ROMÁNOK RÓLUNK

3. Nagy kezdőbetű

a) földrajzi nevek (városok, országok, vármegyék stb.)

b) intézmények nevei

c) újság-, folyóirat- s egyéb kiadványcímek

4. Kis kezdőbetű

tárgymutató címszavai

5. Zárójelek használata

A címszavakban, alcímszavakban szereplő évszámokat zárójelbe tettük, illetve toldékos formában alkalmaztuk, hogy ne lehessen összetéveszteni a tételszámokkal.

()-ben szerepelnek a főcímszavakként álló városnevek mellett a román (illetve nem magyar) névváltozatok, továbbá az országnevek rövidítései is.

()-ben állnak az intézménynevek mellett a nekik helyet adó városok nevei, hasonlóan a jobb elkülönülés érdekében.

()-ben találhatók a hiányos személynevek mellett a megkülönböztetőként álló, illetve a tájékozódást elősegítő foglalkozásnevek.

()-ben áll a helységnév és az országnév a lapcímek után.

6. Vessző használata

A címszavak egyes részeit választják el, például a címszóhoz tartozó földrajzi nevet: oktatásügy, Románia

7. Kötőjelek

a) — (gondolatjel) az alcímszavakat vezeti be

b) — (gondolatjel) a címszót helyettesíti az alcímszavak testében.

8. Rövidítések

Csak keveset használtunk. Az anyag nagy terjedelme miatt a sok rövidítés alkalmazását inkább zavarónak, mintsem segítséget nyújtónak éreztük.

Földrajzi neveknél: rövidítettük a városnevek mellett álló országneveket. Például Bukarest (București) (Rom.)

Ezeknél igyekeztünk követni a *Nagy világatlasz* rövidítéseit, kivéve Németországnál, ahol a rövidítésünk No. Az NDK, NSZK megkülönböztetést anyagunk figyelembe vételével erőltetettnek éreztük.

Néhány kifejezésnél:

például	római katolikus	=	r. k.
	katolikus	=	kat.
	református	=	ref.

mivel ezek a kifejezések igen gyakoriak. Ezenkívül még az

é. n.	=	év nélkül (bibliográfiai adatok közt)
(c. s.)	=	cikksorozat
sz.	=	század
sz.	=	szám stb.

Egyéb

A mutató testén belül elkülönül néhány nagyobb anyagrészt, ezek egyike-másika némi magyarázatot igényel:

Lapszemle

A szemlézett lapok betűrendben követik egymást, s a hozzájuk tartozó tételszámokat évek szerint rendeztük, az egyes tételszám mellett zárójelben esetlegesen feltüntetve, hogy a hivatkozott cikk pontosabban mikor jelent meg (hó, illetve hó és nap, illetve a lap száma).

Például *Adevenul* (Románia)

- 1922. év 20, 53 . . .
- 1923. év 189, 217
- 1924. év 370 (jan. 20.), 383 (febr. 8.) . . .
- 1925. év 632, 646 (jan. 30.) . . . 739 (112.796. sz.) . . .

Törvényhozók megnyilatkozásai

A képviselők, illetve szenátorok nevei betűrendben követik egymást, s az egyes felszólalásokhoz tartozó tételszámok időrendben sorakoznak.

Például Sándor József (1926. júl. 1.) 1022

- (1926. júl. 2.) 1023
- (1926. dec.) 1127

Köszönettel tartozom Ilia Mihálynak és Lengyel Andrásnak azért, hogy ez a repertórium elkészülhetett, s Monok Istvánnak, hogy megjelenhetett.

Kazai Magdolna

Felhasznált művek

Magyar Kisebbség Lugos, 1922—1942

Diplomáciai és nemzetközi jogi lexikon. Akadémia K. Bp., 1967. 918 l.

Erdély és a részek térképe és helységnévtára. Szerk.: Herner János. Szeged, 1987. 216 l.

Erdély története. 1—3. köt. Akadémiai K. Bp., 1986. 1945 l.

Mikó Imre: Huszonkét év. „Stúdium”, Bp., 1941. 326 l.

Nagy világtatlasz. Cartographia. Bp., 1986—1987. 424 l.